

Les necessitats socials a les comarques gironines

Les comarques de Girona són habitualment descrites amb atributs pomposos, que tendeixen a destacar els seus innegables actius, i a presentar-la de forma idíl·lica com un territori benestant i pròsper. De fet, les dades demogràfiques i macroeconòmiques així ho corroboren: l'estructura demogràfica de la província presenta una pauta singular respecte el conjunt del país: és la província amb un percentatge més elevat de població jove i més baix de població major de 65 anys. Girona, en comparació amb la resta de Catalunya, ha estat tradicionalment una de les províncies amb més creixement i dinamisme econòmic, amb els índexs de desocupació més baixos, i amb una renda mitjana disponible més elevada. A més, cap comarca supera la mitjana catalana pel que fa a l'atur registrat, i el mateix passa quan s'analitza l'atur de llarga durada. En base a aquests indicadors, doncs, semblaria que parlar de necessitats socials, pobresa i exclusió social a Girona és un oxímoron. Però ja sabem que, darrere les estadístiques i les dades, sovint s'amaguen altres situacions que, a primera vista, són imperceptibles, i que si s'analitzen amb major deteniment poden fer aflorar realitats inicialment silenciades.

Quim Brugué
professor UdG
@QuimBrugue

Xavier Casademont
Politòleg,
professor a la UdG.
@XeviCasademont

Lamentablement, doncs, aquesta no deixa de ser una visió superficial i simplista d'una realitat que, per definició, és complexa i admet múltiples matisos i contrapunts, si el que es pretén és fugir del cofoisme i l'autocomplaença. Tanmateix, es fa veritablement difícil parlar de la província com un tot, sense tenir en compte les diverses realitats desiguals que coexisteixen sota un mateix territori. Només cal fixar-se en les diferents realitats territorials que hi conviuen: zones urbanes i rurals; zones costaneres, de muntanya i d'interior; zones frontereres; municipis disseminats, etc. I és que, per exemple, les comarques de Girona també tenen les seves perifèries, i pateixen problemàtiques socials derivades de múltiples dimensions, com són la demografia, l'economia i el mercat de treball, les relacions socials i comunitàries, l'urbanisme i l'habitatge, les discriminacions, etc. En aquest text, doncs, farem una mirada transversal a algunes de les principals necessitats que afecten la província en base a alguns exemples concrets i plantejarem alguns del principals reptes de present i de futur.

Abans d'entrar de ple en l'anàlisi de les principals necessitats, cal començar fent referència al marc institucional que s'ocupa de la qüestió social. Si bé és cert que quan es parla de les polítiques socials es fa referència a polítiques públiques educatives, sanitàries o de pensions, en aquest text farem referència a l'àmbit propi dels serveis socials. Tot i que no existeix un consens unànime sobre quin és l'objecte dels serveis socials, i que sovint les problemàtiques socials es configuren a partir de la multidimensionalitat i en interacció amb altres polítiques públiques, els serveis socials s'ocupen de les necessitats relacionades amb l'autonomia i la dependència, les materials i instrumentals, així com les relacionals.

D'ençà de la reinstauració de la democràcia, Catalunya ha desenvolupat, en base a una competència pròpia, un sistema de serveis socials que s'escampa pel territori amb la col·laboració de les administracions locals. Així, els ajuntaments de més de 20.000 habitants disposen de serveis socials bàsics propis, mentre que la resta ho fan a través dels Consells Comarcals. El sistema català de serveis socials disposa d'una cartera de serveis amplíssima, en àmbits molt diversos com l'autonomia i la dependència, la violència, les situacions de risc, les necessitats materials i relacionals, entre altres, intervenint sobre col·lectius com la infància i l'adolescència, les persones grans, amb diversitat funcional, persones immigrades, etc. Paral·lelament a l'acció del sistema públic, les comarques de Girona també

disposen d'un Tercer Sector potent, amb entitats que tradicionalment s'havien dedicat a la qüestió social, així com de noves que s'han especialitzat en col·lectius o necessitats concretes. Alhora, com és propi dels països mediterranis, el rol de la família, i especialment de la dona, és determinant, assumint bona part dels dèficits de l'estat i el mercat, amb notables costos personals per a les dones.

Des d'una perspectiva institucional i de les polítiques públiques, les comarques de Girona disposen, com la resta de Catalunya, d'una xarxa pública de serveis socials relativament consolidada, malgrat ser el pilar més feble de l'estat del benestar (Vilà, 2011). Els quaranta anys de democràcia han servit per consolidar la qüestió social en tant que drets de ciutadania, sobretot amb l'aprovació de la Llei de Serveis Socials al 2007 i, paral·lelament, la xarxa ha anat abandonant el tradicional component voluntariós i assistencialista per convertir-se en un sistema professionalitzat i modern, malgrat les limitacions que l'afecten, sobretot en termes de finançament i recursos (Pelegrí, 2011). Girona, tot i això, ha estat un territori relativament innovador a l'hora de gestionar els serveis socials, tant per la creació de consorcis comarcals, que han afavorit la gestió i la qualitat en la prestació dels serveis, com per ser el bressol d'iniciatives socials pioneres i de referència, com són la Cooperativa la Fageda, en l'atenció a les persones discapacitades, entre altres.

Però, quines són algunes de les realitats que ens porten a parlar d'un escenari menys reeixit del que habitualment es difon? L'anàlisi exhaustiva de les memòries dels serveis socials municipals i d'informes són d'especial interès per aquesta qüestió.

Malgrat les característiques demogràfiques que s'han esmentat anteriorment, les necessitats en l'àmbit de la promoció de l'autonomia i atenció a la dependència, especialment vinculades amb l'envelliment, són una de les principals necessitats que afecten els serveis socials gironins. Així, les necessitats d'atenció en centres residencials, així com el desplegament de serveis per atendre les persones al domicili, és una de les que implica més esforços, i que continuarà sent important en els propers anys, atesa la tendència que mostren les projeccions demogràfiques. Aquestes necessitats, però, no només es dirigeixen cap a les persones dependents, sinó també cap als cuidadors, que sovint assumeixen càrregues personals molt intenses que els acaben repercutint en la seva salut física i emocional.

"Des d'una perspectiva institucional i de les polítiques públiques, les comarques de Girona disposen, com la resta de Catalunya, d'una xarxa pública de serveis socials relativament consolidada, malgrat ser el pilar més feble de l'estat del benestar"

"Girona té sobre la taula diversos reptes actuals i de futur. n'apuntem tres: l'atenció a la infància (...) aprofundir en les polítiques d'inclusió social (...) les polítiques d'atenció a la dependència i de promoció a l'autonomia"

Així mateix, tant en els anys previs com els posteriors a la crisi de 2008, s'han publicat diversos estudis i informes que alerten d'una situació creixent de vulnerabilitat i de risc d'exclusió social a diverses localitats. Vegem-ne un parell d'exemples: segons la radiografia de la pobresa a Figueres (Martínez i Fornies, 2017), publicat al setembre de 2017, gairebé la meitat dels seus habitants es troben en risc de pobresa o exclusió social. Les taxes de privació material són sensiblement més elevades que la meitat de Catalunya, cosa que significa, per exemple, que no poden fer front a despeses imprevistes. La ciutat d'Olot també ha elaborat un informe sobre la cohesió social amb uns resultats similars (Brugué, Carrera i Casademont, 2017). Concretament, entre un 5 i un 10% de la població es troben en situació de pobresa severa i malgrat que les xifres d'ocupació són elevades, una anàlisi de les condicions laborals evidencia, entre altres coses, un predomini de salaris baixos (la meitat dels assalariats cobra entre 655 i 1.200€). Així mateix, hi ha un col·lectiu important de persones, proper al 10%, en risc de veure com es cronifica la seva situació d'inactivitat laboral, amb tot el que això comporta. Aquests dos exemples no són casos aïllats, sinó que molts altres municipis i barris presenten situacions similars en múltiples àmbits i col·lectius.

Pel que fa a les necessitats en l'àmbit relacional, cal esmentar les conseqüències d'una societat cada vegada més individualista i en què les transformacions de les estructures familiars deixen en una posició més fràgil als individus. Un dels aspectes a tenir en compte, per tant, és el debilitament dels vincles familiars i comunitaris, que tradicionalment havien estat claus. Així mateix, la consolidació d'una societat més diversa, fonamentalment a partir de la immigració, també planteja reptes importants en termes de cohesió social.

Tenint en compte algunes de les consideracions genèriques apuntades fins ara, Girona té sobre la taula diversos reptes actuals i de futur. De forma esquemàtica n'apuntem tres, al nostre parer prioritaris. En primer lloc, l'atenció a la infància, entesa com una etapa cabdal en el desenvolupament del futur dels ciutadans, i en la qual les diferències socioeconòmiques poden conduir inexorablement a eixamplar les desigualtats socials. Cal treballar, doncs, preventivament, en polítiques de suport a la infància i a les famílies, vetllant per una correcta atenció, especialment en aquells perfils més vulnerables. En segon lloc, cal aprofundir en les polítiques d'inclusió social, unes polítiques que necessàriament s'han de dissenyar des de la

globalitat, incorporant àmbits com el laboral, l'educatiu, el sanitari, l'urbanisme, etc. I, finalment, cal preveure adequadament les polítiques d'atenció a la dependència i de promoció a l'autonomia, tenint en compte les creixents demandes que apareixeran en aquest àmbit, i la necessitat de facilitar respostes innovadores que permetin una correcta atenció a les persones, en base a la dignitat i la qualitat de vida.

BIBLIOGRAFIA

Brugué, Q., Carrera, E. i Casademont, X. (2017). *La cohesió social a la Garrotxa. Realitats i reptes de futur*. Olot: Consorci d'Acció Social de la Garrotxa.

Martinez, M. i Forniés, A. (2017). *Radiografia de la pobresa de Figueres. 2017 Enquesta d'exclusió social i pobresa Resultats globals i indicadors i taxes de pobresa*. Figueres: Ajuntament de Figueres.

Pelegrí, X. (2010). *El sistema català de serveis socials (1977-2007). Cultura i política*. Barcelona: Departament d'Acció Social i Ciutadania.

Vilà, A. (2011). *Serveis Socials: aspectes històrics, institucionals i legislatius*. Barcelona: UOC.